

ПРЕПОРАКИ ЗА НАПРЕДНО И СПЕЦИЈАЛИЗИРАНО ПРЕБАРУВАЊЕ НА ПОДАТОЦИ НА ИНТЕРНЕТ

ПРЕБАРУВАЊЕ ПОДАТОЦИ

Во денешни услови информациите ни се достапни речиси на секој чекор. Разновидноста на можностите за пронаоѓање потребни информации е особено забележителна и присутна во онлајн сферата. На тој начин, бројот на архиви, достапни бази, збирки од студии, извештаи, периодични публикации, научни и научно-популарни реви и така натаму, достапни преку интернетот, се во постојан пораст, додека платформите и самите формати на онлајн приопштувања се сè побројни. Во поново време сè поактуелни и повеќе користени се колаборативните содржини, енциклопедии и бази податоци создадени од самите корисници.

Покрај ваквиот констатиран пораст на достапни информации се јавуваат неколку типови проблеми:

- проблеми со тешко пронаоѓање потребни информации заради големиот наплив и количества на достапни информации, т.е. така наречениот ефект „барање на игла во сено“;
- репетитивност во содржините, односно повторување на исти информации кај повеќе извори и отсуство на пофокусирани и поразновидни содржини кои се потребни;
- употреба и потпирање на информации кои не се проверени или верификувани од повеќе валидни извори или инстанци;

Внимавај: многу информации не значи автоматски многу добри и корисни информации

Иако напредните техники за пребарување содржини и сè подобрите можности на користените интернет пребарувачи значително ги подобруваат состојбите во поглед на овие прашања, сепак потребна е и соодветна информираност, но и обученост на оној кој е во потрага по валидни информации.

Барањето информации, најчесто заради низа фактори (недостаток на време, вообичаената брза динамика на собирање информации, претпоставената „лесна достапност“, и други објективни околности) се одвива без особено планирање. Сепак, самиот процес на барање онлајн информации, бара осмислување и изведување на неколку значајни претфази и подготовки, од кои во голема мера зависи успешноста на пребарувањето.

Таквиот активен однос од страна на барачот подразбира:

- -формулирање на поимот, терминот или прашањето за пребарување;
- -идентификација на важните концепти во рамките на прашањето или синтагмата за пребарување;
- -идентификација на сродни поими, концепти и термини кои реферираат кон првичните поими и ги опишуваат поблиску;
- -идентификација на синоними и варијации кон овие поими и термини кои помагаат при пребарувањето;

Препорака: Осмисли ги поимите и термините, увиди ги врските помеѓу нив, варирај ги синонимните, барај додека не добиеш задоволувачки (поволни) резултати.

Една од поважните особености на пребарувачите е што пребаруваат по секој наведен збор. Ваквата поставеност индицира дека секој наведен збор при пребарувањето е важен и може значително да влијае врз точноста и корисноста на информациите добиени со пребарувањето. Затоа одбирањето или изоставувањето на дополнителните зборови или поими, кои треба да го олеснат пребарувањето, е особено важен чекор.

Мошне важно е оној кој го прави пребарувањето во доволна мера да ја познава материјата и соодносот помеѓу термините, поимите и клучните зборови, за да со нивен соодветен избор ја подобри ефикасноста во пребарувањето. Од друга страна, потребно е да се владеат не само термините, туку и самиот функционален стил или стручен жаргон на областа во која се пребаруваат одредени содржини.

Внимавај: пребарување со клучни термини впишани на кирилично и латинично писмо дава различен резултат. Искористете ја оваа предност за да добиете подобри резултати.

Напредно пребарување

Google **Напредно пребарување** [Совети за поуспешно пребарување | Сè за Google](#)

Пронајди резултати со сите од зборовите со точно таа фраза со кој било од зборовите без зборовите

10 резултати Google пребарување

Јазик Прикажи страници напишани на кој било јазик

Регион Пребарувај страници лоцирани во: било кој регион

Формат на датотека Само резултати за следниот формат на датотеки кој било формат

Датум Пронајди ги провидените страници во било кога

Појавувања Покажи резултати каде се појавуваат моите термини каде било во страницата

Домени Само резултати од сајтот или од доменот пр. google.com, .org [Повеќе инфо](#)

Права на корисниците Прикажи резултати кои се нефилтрирани според лиценца

Пребарување за страници

Слично Најди страници слични на страницата Пребарај

Линкови Најди страници кои имаат линк до страницата нпр. www.google.com/help.html Пребарај

Во насока на подобрување на резултатите од пребарувањата, пребарувачите нудат можности за употреба на логички оператори кои попрецизно можат да го насочат пребарувањето.

„AND“ - се користи кога сакате да специфицирате и попрецизно насочите одредено пребарување. При употреба на овој логички оператор се пребаруваат и двата збора/поима и се селектираат содржини кои ги имаат двата поима како составен дел.

„OR“ - се користи кога не сте сигурни за поимите кои се пребаруваат и наместо да спроведете две пребарувања, ви наведувате двата или повеќе поима со овој логички оператор, при што ви се нудат содржини кои содржат еден од наведените поими/термини.

„NOT“ - се користи кога сакаме да го насочиме пребарувањето и да исклучиме одредена област или поим од самите резултати.

Интепункциските знаци употребни при пребарувањето се нарекуваат интерпункциски оператори. Некои од поважните и најупотребувани се:

" " со поставување на наводниците пребарувачот ќе пребарува во точниот редослед наведен помеѓу нив.

site: за барање во рамки на одреден сајт, на пример

Друг начин на специјализирано пребарување е користењето на напредните пребарувачи на содржини, како што е на пример „Google Advanced Search“.

„Yahoo search“ во својата опција за напредно пребарување ги нуди истите опции засновани на пребарување со помош на логичките оператори како и Google, кои ги дополнува со опции за пребарување по јазик, временски период на онлајн објавување, тип на веб-страница (-com, -gov, -edu и -org), барање на содржини под лиценцата на „Creative Commons“, пребарување во содржината на страницата, во самиот наслов или во „URL“-то (веб-адресата на страницата), како и пребарување по формат на содржините.

Специјализирано пребарување

Специјализираните пребарувања подразбираат стеснет фокус и висок

степен на специфицираност во поглед на содржините кои се бараат или пребаруваат. Специфицирањето може да се дефинира и одреди на различни начини: според област и тема, според формат на податоци, според авторство и така натаму. Како што веќе беше укажано специфицирањето може да се реализира преку соодветни комбинации на параметрите и клучните зборови при пребарувањето.

Можеме да го наведеме примерот на пребарувачи според форматот на текстовите, кои нудат подобро опции и можности за пронаоѓање корисни барани содржини. „PDF“ е еден од најупотребуваните формати за текстуални и графички содржини, па бројот на пребарувачи на „PDF“ документи е се поголем. Исто така од ден на ден се зголемува и листата на пребарувачи за аудио и видео содржини. Сепак, за квалитетни резултати секогаш може да се искористат и опциите за пребарување на самите сервиси за објавување на соодветниот тип на содржини.

Во таа смисла Google Books е извонредна опција за пребарувања на книги и други лиценцирани трудови групирани во 8 стручни области: економија, биологија, философија, политички науки, лингвистика, физика, хемија и математика.

Google Scholar е онлајн истражувачка алатка која е доста слична на разгледаната Google Books, со таа разлика што таа се користи за пребарување и пронаоѓање на различни статии и стручно-научни трудови.

„Twitter Search“ е пребарувачот на еден од моментно најпопуларните сервиси за размена на информации преку методиката на вмрежување на корисниците. Преку следење на најактиелни термини кои се пребарувани и користени од самите корисници може да се дојде до извонредно корисни и пред се свежи информации и содржини.

ВЕРДОСТОЈНОСТ НА ИНФОРМАЦИИТЕ

Пронаоѓањето на потребните информации не е и крај на процесот на онлајн пребарувањето и соодветната употреба на пронајденото.

Пронајдените информации мораат да се подложат на проверка, споредба и тест за издржано референцирање кое ќе ги задоволи строгите принципи на преиспитување на валидноста на информациите.

Проценката на веродостојноста на информациите бара да правите најмалку две работи одеднаш.

1. Да ги извежбате вашите очи и прсти за брзо да спроведуваат серија техники кои ќе ви помогнат да го најдете она што го пребарувате на самите интернет страници и
2. Да го извежбате вашиот ум да размислува критички, дури и да со недоверба тка што ќе поставувате серија прашања кои ќе ви помогнат да одлучите колку можете да и верувате на некоја веб страница

Следуваат детални упатства кои ги комбинираат овие две техники во процес. Овј процес започнува со прегледување на резултатите од пребарувањето на некој интернет пребарувач за потоа да преминат кон анализа на содржината на дадена страница за да на крај се фокусираат на она што другите го велат за истражуваната страница или навееените автори.

Што може да ни открие една интернет (URL) адреса?

Многу често патешествијата започнуваат на некој од пребарувачите, најчесто Google, и веќе на сам старт треба да се анализира на кој линк да се кликне. Затоа адресата понекогаш знае да открива некои релевантни информации кои заштедуваат време и секако водат до поквалитетни информации.

Прашање 1: Дали станува збор за нечија лична страница?

Прочитајте ја адресата внимателно. Барајте лично име проследено со (~) или (%) или има зборови како “users” “members” или “people”. Исто така индикатор

може да биде и име на некој Интернет сервис провајдер или друг сервис (linkedin.com, twitter.com, facebook.com, geocities.com).

Што значи тоа

Личните страници не се лош извор на податоци, особено денес, кога блогите се толку многу секојдневна појава, но тие бараат дополнително истражување/утврдување на кредибилитетот на авторот. Зад нивната содржина не стои некоја поголема издавачка куќа или сопственик на некој интернет домен.

Прашање 2: За каков тип на домен станува збор? (gov; edu, org; com; mk; de;) Дали содржината која ја барате е соодветна со доменот?

Што значи тоа

Треба да се бара соодветност. Каков домен би бил најверодостоен за содржината која се бара? Иако денес разделувањето на домените не е следено со толку строги правила, сепак постои некој ред и етика која често знае да биде дополнителен извор на кредибилитет и веродостојност.

Прашање 3: Дали објавената содржина е објавена од ентитет кој има смисла?

Погледни дали адресата содржи ентитет/фирма/организација која е позната. Вообичаено тоа е првиот дел од адресата (помеѓу http:// и првото /) Дали ова име кореспондра со името на сајтот?

Што значи тоа

Секогаш може да се има поголема доверба во содржина која е објавена од самиот издавач. Па така доколку барате информации за некое министерство поверодостојни би биле информациите објавени на нивниот матичен сајт.

Набрзина скенирајте ја со поглед страницата во потрага по одговори на следниве прашања:

Техники: побарајте линкови кои велат: За нас , Мисија, Цели, Биографија, и

слично

Прашање 1: Кој е автор на страницата?

Побарајте име на авторот, организацијата, институцијата или кој и да е одговорен за страницата. Доколку нема прецизно наведен автор тогаш побарајте која организација или институција е надлежна за страницата.

Што значи тоа

Интернет страниците се создадени со некоја цел од страна на некои лица, институции или други правни лица. Барајте некој кој ја презема одговорноста и го тврди сопственоста на содржината. Имејл адреса без дополнителни информации за авторот не е доволно уверливо, за да ја потврдите сопственоста испрате порака на адресата и обидете се да дознаете нешто повеќе за авторот/авторката.

Прашање 2: Дали страницата има датум на објавување и дали е тој доволно прецизен?

Проверете дали датумот е застарен за некоја тема во која брзо се менувале работите или која е одвивала во временски чувствителни периоди. Внимавајте, статистички информации кои немаат датум не се воопшто пововерливи од оние анонимните информации. Најдобро е да не ги употребувате.

Што значи тоа

Колку треба да се свежи информаците, зависи од вашите потреби. За некои теми потребна е точна и навремена информација, за други важно е дека информацијата била објавена во некој разумен период кога била актуена. Во некои случаи, објавувањето на датум може да укаже дали авторот сеуште редовно ја дополнува страницата или таа е одмана напуштена, што исто така може да биде значаен индикатор.

Прашање 2: Колкав е кредибилитетот на авторот на соодветната тема?

Дали неговата наведена биографија или образование изгледа како да е

квалификуван да пишува на зададената тема? Можеби страницата е на некој кому оваа тема му е хоби или е само прогласен експерт или пак ентузијаст? Дали можеби страницата претставува тирада од зборови, екстремни ставови, искривени и преувеличени информации?

Што значи тоа

Денес секој за неколку минути, бесплатно може да објави на Интернет што сака. Вашата задача е да умеете да разграничувате што е доверливо и веродостојно а што не е. Голем број веб страници се всушност нечиј став. Треба да бидете уверени во кредибилитетот, авторитет и докоментираноста на авторот во иста мера со која би верувале на некој напис објавен во признат печатен извор (книга, академски журнал, добар весник)

5.2.3. Барајте индикатори за квалитетот на информациите

Техники: Барајте линк наречен линкови (links), дополнителни извори (additional sites), поврзани линкови (related links) и слично. Во текстот, доколку гледате фусноти или линкови кои може да референцираат кон одредени документи одвоите време да ги истражите и нив. Проверете дали првиот дел од адресата кореспондира со наведениот автор или институција која стои зад информацијата или документот, за секој случај погледнете на дното на страницата да видите кој до има авторското право и дали имате дозвола да го реобјавувате.

Прашање 1: Дали изворите се документите со фусноти или линкови?

Од каде го добил информациите авторот? Дали има линкови кој други страниците на изворите? Дали тие се извори на кои може да им се верува? Дали линковите воопшто работат?

Што значи тоа

Кај академските и истражувачките дела кредибилитетот најчесто се докажува со референцирање или друг начин на откривање на изворите на информациите. Објавување информации без навдување на изворите не е ништо повредно од

споделување на личен став. Исклучок може да бидат новинарски написи од високо почитуван весник или магазин. Но мора да се знае дека ова не се извори кои типично се употребуваат во академски (образовни) пишувања.

Прашање 2: Дали информациите преобјавени од друг извор, се комплетни, фалсификувани или изменети?

Доколку текстот е прекуцуван лесно може да се случи тој да биде изменете. Доколку е реобјавен од друга публикација проверете дали се обезбедни права за реобјавување и дали постојат причини зошто нема линкови до оригиналниот извор доколку тој е на интернет.

Што значи тоа

Понекогаш ќе мора да го најдете оригиналот за да се уверите дека изворот кој сте го нашле е комплетен и не е менуван. Обидете се да го најдете оригиналниот извор. Доколку линкот упатува на извор кој не е оригинален тогаш треба да се соменвате и да ја продолжите проверката.

Проверете што велат другите

Техники: дознајте кои веб страници имаат поставено линк до онаа која ја проверувате: употребете го сервисот www.alexa.com.

- Внесете ја адресата и погледнете ги информациите за истата. Ќе добиете податоци за посетеноста, сопственикот, линкови поврзани со таа страница, други веб страници кои имаат линкови кон страницата и линк кон Wayback Machine (<http://web.archive.org/collections/web.html>) каде ќе можете да ги видите постарите верзии на истата страница.
- Во пребарувач (Google) пребарајте го линкот. Во полето за пребарување внесете „link:целосна интернет адреса” (види слика).

Пребарајте го името на авторот. Обидете се со и без наводници што значи со точно име или секој збор одделно.

Прашање 1: Кој има поставено линк до страницата?

Има ли многу линкови? Каков тип страници имаат поставено линк? Што велат тие?

Некогаш ќе забележите дека кон некоја страница имали линкови само од самата страница, не и од други страници. Ова не е воопшто препорака. Некогаш ќе откриете дека линк до странца може да има поставено само една страница која е директно поврзана со онаа која се обидуваме да ја верификуваме. Често тоа може да се класични страници за поддршка или омраза. Проверете ги обата типа.

Прашање 2: Што велат другите за авторот или страницата?

Пребарувањето на нечие име знае да открие многу детали. Внимавајте на мотивациите и на контекстот. Исто така обидете се да пребарате кои блогови ја спомнуваат страницата или авторот што ги пребарувате. За таа цел може да го користите <http://blogsearch.google.com/>

Детален опис на принципите по кои се врши проценка на веродостојност на интернет страници е достапен на официјалната страница на проектот: Заштита и безбедност на децата и нивните права на интернет.

Линк: <http://crisp.org.mk/content/view/32/53/lang,mk/>

Заклучок

Во време на огрмна експанција на дигиталната дистрибуција и размена на информации кога самиот корисник има централна улога од особена важност е да се посвети сериозно внимание во процесот на стекнување рутини и знаења од овие области. Ефективното искористување на ресурсите и безбедното користење на услугите кои ги нудат овие дигитални медиуми е

повеќе од доволна цел која треба да ги мотивира сите граѓани да им присстапат на овие прашања со огромна сериозност. За што поголема елиминација на несаканите ефекти и зголемување на меѓусебната довербата неопходна е аналитично и критичко постапување кога станува збор за прифаќањето на новите пред се Интернет базирани сервиси, алтки и извори на информации. Во ова поглавје беа разгледани некои од основните постапките но констатно да се има на ум дека вештините и знаењата на оваа тема мора континуирано да се надградуваат, во спортивно се зголемува ризкот за несакани ефекти и неефективна употреба на истите.

Клучни зборови: Интернет, информации, лични податоци, заштита, Сервиси за социјално вмрежување, пребарување, безбедност, Google, Facebook

Автори: Дарко Булдиоски и Сеад Џигал

При изработката на прирачникот користени се материјали од следниве веб страници:

<http://it.com.mk>

<http://crisp.org.mk>

<http://www.lib.berkeley.edu>